

Shakespeare: de vernedering van Leonora, de bespuwing van La Pucelle (Jeanne d'Arc), de drek over Margaretha. Lanoye maakt het alleen veel explicieter, en op dreef als hij altijd is wanneer hij genitaal kan uitpakken, legt hij de nationale held Talbot volgend schimpgedicht in de wakke mond: 'Mijn Vlo, mijn Del, vol pus en puisten,/ Gamel vol drek en drab en sap van druipers,/ Gestampde teef waar iedere soldaat/ Zijn gat aan wreef, zijn stamper, stengel, staaf/ In hing te spuiten, tot u dreef van geil/ En gal en gele etter, spuug en slijm:/ Verrotte, godvergeten gore hoer/ Vol schimmel, schurft, eczeem en sjankerankers,/ Mijn hengst schopt op uw tetten tot uw hart/ Uw kut en kont uitzeikt, uw hersens langs/ Uw bek de rondte inspatten, zijn hoef/ Iedere klodder, elke kwab tot pap/ Verminkt, vermorzeld en vermalen heeft.'

Dat is de oorlogstaal tegen vrouwen. Lees er maar de berichten op na van de Algerijnse moordcommando's, of de massale verkrachtingen en vernederingen in concentratiekampen tijdens de oorlog in Bosnië: vrouwen in de oorlog zijn altijd het mikpunt van seksuele gruwel.

Maar niet alleen het geweld van en op vrouwen is het thema van het middenluik. Ook wil Perceval de clash tonen tussen de seksen, het strijdgewoel van man en vrouw, het defect in het instituut huwelijk. Al van in het prille begin zit het niet goed tussen de mystieke koning en zijn wellustige bruid. Meer en meer zal hij zich terugtrekken in het woord van God, in stilte en gebed, terwijl zij zich overgeeft aan kreten en gefluister. Die twee vinden nooit een taal samen, zoveel is duidelijk. Maar dat geldt ook voor Gloster en Leonora: wat geforceerd (zowel in de tekst als de opvoering) wordt ook hun verhouding ziek gemaakt van onbegrip en haat. 'Wie is besmet met liefde, leeft in pijn' is nog de meest hoopvolle uitlating in heel dit stuk. Want de kanker heeft nu niet alleen de familie aangetast, maar ook haar kernstof: de verbinding van man en vrouw.

Spiraalgang

Zie de dienstmaagd des heren baadt in bloed. Een afgehakt hoofd, druppelend, in een plastic zak meegezeuld, Margaretha die naakt, bloedbesmeurd van alle doden, het kind in haar buik bezweert dat hij zal heersen en in zijn rijk de zon nooit zal ondergaan, het zijn maar enkele van de gruwelbeelden waarmee Perceval zijn geschiedenisboek van de mensheid illustreert. De spiraalgang naar de hel is nu pas goed begonnen. Het derde deel *En verlos ons van het kwade* is een diepe trechter die ons langzaam meezuigt in de krochten van het kwaad. Sinds Dutroux weten we dat het

kwaad geen eigen gezicht heeft: het ziet eruit als u en ik. Het kwaad heeft geen bochel, geen puisten, geen bokkenpoten of zweren, en is niet zwart zoals bij Shakespeare. Het is geen botte ploert. Het kwaad is slim, bij het geniale af, berekenend en sluw. Je herkent het niet, tot je te laat zijn vingers rond je keelt voelt.

Na de bloedige terreur van de Lancasters, nemen we in deel drie onze intrek bij de familie York. Best een vrolijke bende die drie *bruurs*, de kroon is voor hen niet belast met twijfel of schuld, nee het is een feesthoed: wie hem opzet trakteert een *tournée générale*: 'Genoeg gezwoeg, cold sweat and swearing voor den drol: From now on, is het altijd feest en lol.' De King Edward van Lucas Van den Eynde is een plezante gast, zo iemand die in zijn eentje een heel feestje entertaint met vooral platte moppen en veel zelfverzekerde bluf. Als het maar swingt, hé mannekes. Hij is de natuurlijke leider van de York-clan, zijn ego zo groot als zijn seksuele appetijt waarmee hij vrouwen versiert 'for fun and fame and flashy feestjes'. Ze vermaken zich kostelijk, de drie bruurs, gezworenen om wraak te nemen voor de moord op hun vader en broer Rolandke. Ze gedragen zich als een maffiose straatbende die de buurt terroriseert: een grijns op hun smoel en een revolver in hun achterzak. Hun woede is koortsig, wendbaar, watervlug. Ze stomen van hitte om de Lancasters te dumpen. De kroon hebben ze alvast opgezet, het is maar een kwestie van een paar moorden. Die volgen razendsnel, de lijken drijvend in een plas. Alleen Margaretha laten ze lopen: haar lot is gruwelijker levend dan dood. Maar de Godfather Edward, draagt zijn hersens op heuphoogte: hij heeft niet in de gaten dat er nog gegadigden zijn voor zijn gouden hoofdtooi.

Edwaar the king is een opstapje naar de monsterkoning Richard III. Hij is het genie van boosaardigheid, lillend van slechtheid. Hij keelt en moordt, zijn tegenstrevers, bruurs en neefjes, kinderen nog. Of zalft en smeekt en roekoet als een duif, als dat beter helpt. Met de ene hand haalt hij de trekker over, met zijn andere vingert hij de vrouw van zijn slachtoffer. Hij is de meester-acteur, de charlatan die sluw geslepen iedereen binnendoet. Hij is het Beest waarvoor de Schone bezwijkt. Shakespeare geeft hem maar één troef: zijn mismaaktheid waardoor hij door iedereen gemeden wordt vanaf zijn geboorte. Bij Lanoye gaat dat zo: 'And this was also written in my stars:/ That I was born, mijn horrelvoet vooruit./ De vroedvrouw kokhalsde, the nuns were crying:/ "Protect us, Lord: een boreling met tanden!"' And boy, did I have teeth! And hair! And nails! Een everzwijn to be, een weerwolfjong,/ Dat grommen moet, dat grauwen moet en bijten.'

Om zijn monsterachtigheid uitgekotst, zal hij dat gebruiken om medelijden te wekken, of horror te zaaien, naargelang het hem uitkomt. Zijn mismaaktheid, zijn misdadigheid, zijn geniale berekening, maken van hem de meest fascinerende van alle schurken.

Zoals alle voorgaande koningen proeft ook hij maar eventjes van de bloedig bedwongen kroon. De lange in moord verzopen weg naar de troon, knapt op het toppunt af en wordt vergoed met het eigen bloed. Zo walst de machtsprocessie altijd heen en weer en smooit ambitie in de rottens van het eigen vlees. 'Een wedstrijd in verval is aan de gang./ Mijn land tegen mijn lijf' zegt een personage ergens in de cyclus, en dat geldt voor elk van deze koningen die wormstekig van de macht, ontbinden tot stinkend gas.

Risjaar Modderfokker den derde stikt in *Ten Oorlog* in zijn eigen ontbindingswalm. Luk Perceval plaatst Jan Declair alleen op de scène, gezeten achter een tafeltje waar hij zijn laatste avondmaal verorbert. De miswijn als symbool voor het vergoren en te vergieten bloed. Hij zuipt en zwelgt en boert en vecht voor zijn kroon. Het is een weerzinwekkend en tegelijk treffend beeld: de personificatie van het Kwaad die aan een restauranttafeltje dineert. Het is gruwelijk gewoon, en precies daarom zo verschrikkelijk. Het is Dutroux die naast ons woont en die we elke dag vriendelijk groeten. Zou je een misdadiger herkennen die net iemand in stukken gesneden heeft? Nee dus. Evenmin als je de misdadiger in jezelf herkent.

De bewerking van het origineel is hier opnieuw zeer rigoureuus. Geen veldslagen meer, geen gedoe met wapens of een paard. Het hele gevecht speelt zich in Richards hoofd af: de strijd moet in hem en met hem geleverd worden. Alle tegenstanders, vijanden, spoken van de doden, klonteren zich samen in zijn hersenschors. Hij vecht met zijn eigen verrotting, stikt uiteindelijk in zijn eigen stank in plaats van te sneuvelen op het veld van oneer door het zwaard van de goede(?) koning Richmond.

Ten Oorlog eindigt in een extatisch nulpunt. In een draaikolk die je opzuigt naar het grote niets. De ontkenning van alle humaniteit. Het grote negatieve zingevingsverhaal dat BMC met deze productie vertelt, wentelt zich in een spiraalbeweging af. Ex negativo gaat het uiteindelijk over een gebrek aan verbinding: tussen vaders en zonen, tussen mannen en vrouwen, met jezelf, met het al. *Ten Oorlog* laat de gruwelijke gevolgen daarvan zien in de escalatie van geweld en machtsmisbruik. Het verval is op het einde compleet, met een wereld die doldraait in het eigen hoofd. Alle spanningen van de wereld hebben zich opgehoopt op één punt: de figuur van Risjaar